

Oslo, 8. april 2025

STLs hørings svar på forslag til ny helseberedskapslov

STL (Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn) samler religioner og livssyn til dialog for et inkluderende, likebehandlende og livssynsåpent samfunn hvor alle kan kjenne seg trygge. Vi takker for muligheten til å svare på denne høringen.

1. Introduksjon

Helse- og omsorgsdepartementet har to relaterte høringer ute samtidig: om smittevernlov og helseberedskapslov. Begge har grundige høringsnotater. Av kapasitetsårsaker svarer vi formelt bare på høringen om helseberedskapslov ettersom den er mest aktuell for oss. Likevel vil noen poenger gjelde begge, som vi vil påpeke underveis.

Vår generelle tilbakemelding, som også gjelder smittevernloven, gjelder viktigheten av mer samarbeid og samråd med tros- og livssynssektoren. Dette utdyper vi under kap. 3 nedenfor.

Vi har også en konkret bekymring som relaterer seg til endringene helseberedskapsloven og hvilke konsekvenser det vil kunne ha når det gjelder rekvisisjon. Dette utdyper vi under kap. 2 nedenfor.

2. Bekymring vedrørende rekvisisjon mv.

2.1. Senket terskel for krisetiltak

Helseberedskapsloven har allerede bestemmelser om rekvisisjon, derogasjon og andre potensielt alvorlige inngrep i kriser og krig. Vi har både forståelse for behovet for disse hjemlene, og ønsker å fremheve at tros- og livssynssektoren, STL inkludert, er opptatt av å bidra konstruktivt i beredskapsøymed.

I det store opplever vi at Norge både har en politisk ledelse og en forvaltning som er god og tillitsfull. For oss som en paraplyorganisasjon som aktivt jobber med brobygging mellom myndigheter og tros- og livssynssamfunn er dette vesentlig, og noe vi kontinuerlig arbeider for å opprettholde og styrke.

Forslagene som nå fremmes innebærer en reduksjon av terskel for når disse alvorlige inngrepene kan inntreffe. Formålet (§ 1-1) foreslås å nå også gjelde «når slike situasjoner truer», og inngrepene kan innføres når kriser eller katastrofer «med stor sannsynlighet vil inntreffe i nærmeste fremtid» (§1-5). Det skal altså ikke kun gjelde når krisen eller krigen allerede har skjedd. Dette gir mening i en virkelighet der skillet mellom krig og fred ser annerledes ut og er mer uklart enn for kun få år siden, men det åpner også for større potensiale for misbruk.

Når vi samtidig ser muligheten for at tros- og livssynssamfunn kan rammes, slik beskrevet nedenfor, ønsker vi her å bidra til at sentrale problemstillinger tydeliggjøres mer i den videre utformingen og forvaltningen av loven.

2.2. Rekvisisjon og hellige bygg

Som § 1-3 påpeker er ikke bygg tilknyttet tros- og livssynssamfunn den primære målgruppen for loven. Paragrafens siste ledd åpner likevel for at flere virksomheter kan omfattes, via forskrift, og høringsnotatet påpeker (på s. 165, kap. 14.7) at frivilligheten kan bli berørt.

Tros- og livssynssamfunn anses normalt som del av frivillig sektor, selv om vi har våre særtrekk og på mange vis karakteriseres av å være sektorovergripende. Ulike menigheter har lang erfaring med helse-, omsorgs- og sosiale tjenester, for eksempel diakoni og samtalejenester. De har ulike type bygg (moskeer, templer, synagoger, kirker, mm) med mange funksjonaliteter. Det er derfor mulig å se for seg en rekke scenarier der myndighetene kunne ønske å ta over tros- og livssynssamfunns bygg til helseberedskapsformål.

STL vil understreke at hellige rom og bygg ikke er som alle andre bygg. De kan ikke behandles som en ren teknisk bygningsmasse som omdefineres uten videre. For eksempel kan bygg være vigsløt eller hellig og ha en unik betydning og funksjon for tros- eller livssynsutøvelse. En omdefinering av bygget, uten samarbeid med det/de aktuelle tros- og livssynssamfunnene, vil medføre mer kompliserte problemstillinger, ikke minst knyttet til religionsfriheten, også i kriser og krig.

Vi ber derfor om at det foretas en egen utredning av hvorvidt tros- og livssynssamfunns bygg tvunget kan brukes til helseberedskapsformål, og eventuelt om de de kan tas i bruk på en måte som ivaretar religions- og forsamlingsfriheten. I denne sammenheng er det også naturlig å vise til regjeringens strategi for et livssynsåpent samfunn 2025-2030. Her det et tiltak om å «utrede i hvilken grad tros- og livssynssamfunn har lokaler som kan stilles til disposisjon i en krisesituasjon»¹. 2.3. Annet

Vår primære bekymring over knytter seg til rekvisisjon. Samtidig er det andre problemstillinger i loven som også har potensial for å berøre tros- og livssynssektoren. For eksempel gjelder det tjenesteplikt og beordring (§ 4-1), ettersom det er helsepersonell tilknyttet tros- og livssynsinstitusjoner. For eksempel er det bo- og seniorsentre driftet av trossamfunn.

Erfaring fra tidligere høringer og prosesser tilsier at bevisstheten hos departementet har hatt forbedringspotensial når det gjelder hvorvidt og hvordan tros- og livssynssektoren berøres i kriser og krig. Vi ønsker å bidra til å øke denne bevisstheten. Som Koronautvalget anbefalte, og som vi omtaler nedenfor, bør det gjøres selvstendige og grundige vurderinger av religionsfriheten før innføring av inngripende tiltak².

2.4. Forskrift

Høringsnotatet understreker (på s. 165) at frivilligheten – som tros- og livssynssamfunnene er en del av – ikke omfattes av loven, men kan bli berørt via forskrift.

Vi registrerer at departementet skriver at frivillighetens rolle i større grad blir tema i en fremtidig behandling av forskriften. Vi vil i denne sammenheng understreke at det bør inkludere tros- og livssynssektoren som

¹ Se [strategiens](#) satsingsområde 4, s. 37.

² Se [Koronautvalget](#) (NOU 2023: 16) s. 88.

en selvstendig undersektor. Videre ber vi om at STL inkluderes i samråd om den eventuelle utredningen som vi anbefaler ovenfor (se 2.2.).

3. Viktigheten av samråd og samarbeid

3.1. Lærdommer fra koronapandemien

I likhet med tidligere offentlige dokumenter om beredskap, relaterer mange av diskusjonene i notatet seg til koronapandemien. Erfaringene fra den perioden viser at samråd og samarbeid mellom myndigheter og tros- og livssynssamfunn er avgjørende. Vi vil derfor gjenta noen viktige lærdommer herfra.

Som vi skrev i vårt hørings svar til koronakommisjonsrapporten del 2³, bestilte vi, i samarbeid med flere organisasjoner, en juridisk betenkning om hvorvidt restriksjonene som ble gitt på tros- og livssynssamfunns virksomhet under Covid-19-pandemien var forholdsmessige og nødvendige. Betenkningen⁴ konkluderte at det var «flere momenter som taler for at inngrepet i religionsfriheten [...] ikke har vært nødvendig og forholdsmessig», og ba om at myndighetenes nødvendige vurderinger og begrunnelser ble skriftlig gjort tilgjengelig.

Senere anerkjente Koronautvalget⁵ problemstillingen og anbefalte to ting. For det første at det gjøres «selvstendige og grundige vurderinger for å sikre at eventuelle inngrep i religionsfriheten, ytringsfriheten og forsamlingsfriheten er i tråd med vilkårene for slike inngrep i Grunnloven og i de internasjonale menneskerettighetene»⁶. For det andre at tiltak må «oppleves som logiske, rettferdige og konsistente»⁷. Under Covid-19 så vi betydelig bedring i tiltakenes treffsikkerhet og hensiktsmessighet først etter at samråd og dialog mellom Helsedepartementet og STL ble opprettet.

I tillegg til samrådet, viste det seg viktig og gjensidig nyttig at myndighetene og tros- og livssynssektoren samarbeidet om informasjonstiltak rettet mot minoritetsgrupper, slik Koronautvalget skrev om⁸. Senere er tros- og livssynssamfunns anerkjent som viktige samarbeidspartnere som bidrar på mange måter i beredskapen av Totalberedskapskommisjonen⁹, Ekstremismekommisjonen¹⁰, regjeringen¹¹ og Stortinget¹².

³ Se [vårt hørings svar](#) på rapport fra koronakommisjonen del 2 (NOU 2022: 5).

⁴ Se den [juridiske betenkningen av Wiersholm her](#).

⁵ Se [Koronautvalget](#) (NOU 2023: 16) s. 88–89.

⁶ Koronautvalget, s. 88.

⁷ Koronautvalget, s. 89.

⁸ Koronautvalget s. 220, 223 og 237.

⁹ Se [Totalberedskapskommisjonen](#) (NOU 2023: 17) s. 131 og 136.

¹⁰ Se [Ekstremismekommisjonen](#) (NOU 2024: 3) s. 249–252

¹¹ Se både [Totalberedskapsmeldingen](#) («Forberedt på kriser og krig», Meld. St. 9, 2024–2025), særlig s. 71, [Ekstremismemeldingen](#) («Forebygging av ekstremisme» Meld. St. 13, 2024–2025), særlig s. 66, samt [Regjeringens strategi for et livssynsåpent samfunn](#), særlig satsingsområde 4 («Beredskap og krisehåndtering», s. 34–37).

¹² Se [merknader til totalberedskapsmeldingen](#) (Innst. 242 S, 2024–2025), særlig under «Frivillige organisasjoner og beredskapsaktører».

Det er positivt at høringsnotatet fortsetter denne anerkjennelsen og gjentar Stortingets anmodning om å «sikre at frivillighetens rolle i helseberedskapen styrkes, og at de frivillige organisasjonene integreres i planverk og øvelser».

3.2. Tros- og livssynssamfunnenes bidrag i totalberedskapen

Vi vil samtidig understreke at erfaringene med samarbeid med tros- og livssynssektoren i beredskapsøyemed ikke begrenser seg til pandemien Covid-19. Tilsvarende erfaringer om viktigheten av samråd og samarbeid er gjort også i andre beredskapssituasjoner, for eksempel tilknyttet terrorsituasjoner, som i mindre grad er omtalt i de nevnte dokumentene¹³.

Tros- og livssynssamfunnene er anerkjent for å være «godt organiserte fellesskap som kan bidra fleksibelt ved kriser», bl.a. med «stor mobiliseringsevne av frivillige», «har lokaler til rådighet» og kan «gi medmenneskelig støtte og omsorg»¹⁴.

3.3. Tros- og livssynssamfunnenes rolle i helseberedskapen

Når det gjelder helseberedskap, vil vi kort peke på områder hvor tros- og livssynssamfunn kan være naturlige samarbeidspartnere:

- Samarbeid om informasjonstiltak.
- Livssynsbetjening og psykososial støtte, bl.a. i krisesituasjoner og i helseinstitusjoner.
- Egenberedskapslagre i tros- og livssynssamfunnenes lokaler.
- Bruk av tros- og livssynssamfunnenes lokaler til ulike formål, som oppbevaring mennesker, produksjon og utdeling av mat, med mer.

STL tilbyr å bistå i utforming av fremtidige forskrifter, planer og tiltak for å sikre størst mulig grad av tiltak og god samhandling i krig og kriser

4. Avslutning

STL har hatt to hovedbudskap i dette høringssvaret.

- 1) Vi er bekymret for både hvorvidt og på hvilke måter en lavere terskel for rekvisisjon vil kunne ramme tros- og livssynssamfunns hellige bygg, og ber om at dette utredes nærmere i samråd med oss og sektoren.
- 2) Vi minner om lærdommer fra koronapandemien og tidligere kriser og anbefaler en økt bevissthet om tros- og livssynssektoren, både når det gjelder hvordan de kan rammes av inngripen og hvordan de kan bidra positivt gjennom samarbeidstiltak.

¹³ Ekstremismekommisjonen har i størst grad omtalt tros- og livssynssamfunns rolle i forebygging av radikaliserings og ekstremisme, se særlig kap. 30.2.3 (sider 249–252).

¹⁴ Totalberedskapskommisjonen s. 136.

Hellige bygg er ikke som vanlige bygg og må derfor behandles med en annen respekt. Samtidig er tros- og livssynssamfunn og deres bygg fullt av ressurser og har både ønsker om og tradisjon for å bidra i kriser. Derfor anbefaler vi at utredningen som regjeringen allerede planlegger av tros- og livssynssamfunns bygg til krisesituasjoner inkluderer perspektivet om helseberedskap og mulig rekvisisjon, samt en menneskerettslig vurdering av hvordan dette kan påvirke religions- og forsamlingsfriheten.

Tros- og livssynssektoren er en mangfoldig og ressurssterk sektor, som samler tre av fire nordmenn med alle deres undergrupper – ikke minst majoritet og minoritet, unge og eldre. Sammen er vi en vesentlig del av sivilsamfunnets beredskap.

Med vennlig hilsen,

Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn v/

Birte Nordahl,
generalsekretær

Kristine Høiland,
styreleder